

VIGILIA

45. évf. 7. szám

1980. július hó

- Nyíri Tamás: **Tudomány és világnézet**
Bálint Sándor: **„Körülfogták az ördögök”**
Székely László: **Szentegyházak népe (II.)**
S. Gyurkovics Mária: **A tükör előtt**
Böszörményi Zoltán: **A depresszió kérdéséről**
Vándor Ágoston: **Nyomott kedélyállapot
és kedvetlenség**
Gyökössy Endre: **Mit tehet a hívő ember?**
A depresszió és „ellenszere”
Hegyi Imre
és Kovalik Márta: **„Vállalom” (riportdráma)**
Gál István: **Az ökumenikus Bóka László**
José-Maria de Hereida, Csanád Béla, Béky-Halász Iván
és Fecske Csaba versei

Meghalt Horváth Richárd — Síki Géza: Kalász Márton új kötete
R. L.: Dohnányi a zongoránál — Liszt-tanulmányok — Haydn-misék az Erkel Színházban
Andrási Gábor: Korniss Dezső kiállítása — Balogh Tibor: A brandenburgi taktika
Szabados György: Most is, mint mindenkor

Précis: français, deutsch, English

NYÍRI TAMÁS	Tudomány és világnézet — — — — —	433
SZÉKELY LÁSZLÓ	Szentegyházak népe (II. rész) — — — — —	439
BALINT SÁNDOR	„Körülfogták az ördögök”. Egy középkori templomi példázat sorsa néphagyományunkban — — — — —	446
CSANÁD BÉLA	Transzcendens ars poetica. Életrajz, Mit adhatok, Jónás második imája, Kain, Könyörgés, Egy színész halálára (versek) — — — — —	449
S. GYURKOVICS MÁRIA	A tükör előtt — — — — —	450
FECSKE CSABA	Ecloga-töredékek (versek) — — — — —	453
BÜSZÖRMÉNYI ZOLTAN	A depresszió kérdéséről — — — — —	454
VANDOR ÁGOSTON	Nyomott kedélyállapot és kedvetlenség — — — — —	462
GYÜKÖSSY ENDRE	Mit tehet a hívó ember? A depresszió és „ellenszere” — — — — —	467
HEREIDA, JOSÉ-MARIA DE	Naplemente, Maris Stella (versek, fordította Szegzárdy-Csengery József) — — — — —	472
HEGYI IMRE és KOVALIK MÁRTA	„Vállalom” (riportdráma) — — — — —	473
BÉKY-HALÁSZ IVÁN	Sakk-matt, A szél, Megszólt a fakír, Aludj (versek) — — — — —	484
GÁL ISTVÁN	Az ökumenikus Bóka László (DOKUMENTUM) — — — — —	485
BOKA LÁSZLÓ	Prohászka-búcsúztató, Részlet Szent Ágnes című tanítókölteményéből (versek) — — — — —	486

NAPLÓ

Meghalt Horváth Richárd — 488; *Siki Géza*: Kalász Márton új kötete — 490; *R. L.*: Dohnányi a zongoránál — 492; *Andrási Gábor*: Korniss Dezső kiállítása a Nemzeti Galériában — 493; *R. L.*: Liszt-tanulmányok — 496; Számunk írói — 496; *Balogh Tibor*: A brandenburgi taktika — 497; *R. L.*: Haydn-misék az Erkel Színházban — 498; *Szabados György*: Most is, mint mindenkor — 499; *Idegen nyelvű tartalomjegyzék* — 501; *Tájékoztató* — 504.

A hátsó külső borítón *Móser Zoltánnak* Bálint Sándorról készült fotója.

Felelős szerkesztő: DOROMBY KÁROLY

Felelős kiadó: VÁRKONYI IMRE

Laptulajdonos: *Actio Catholica*

Szerkesztőség és Kiadóhivatali ügyintézés: Budapest V., Kossuth Lajos u. 1. Telefon: 173-438, 173-933. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 111. Terjeszti, előfizetési és templomi árusítás: *Vigilia* kiadóhivatala, árusítja a Magyar Posta is. A *Vigilia* csekk számla száma: OTP 37.343-VII. Hazai előfizetések külföldre: Posta Központi Hírlapiroda, Budapest V., József Nádor tér 1. Postacím: 1900 Budapest. Külföldön terjeszti a Kultúra Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H-1389 Bpest, Pf. 149. Nyugati országokban az évi előfizetési ár: 16,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Atutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (H-1850 Budapest) a Kultúra 024-7. sz. csekk számlájára, feltüntetve, hogy az előfizetés a *Vigilia* című lapra vonatkozik. A szocialista országokban előfizethető a helyi postahivatalokban is. Egyes szám ára: 16,— Ft. Előfizetés: egy évre 180,— Ft, félévre: 90,— Ft, negyedévre: 45,— Ft. Megjelenik minden hónap elején. Index-szám: 26.921 HU ISSN 0042-6024.

gel, oldottabb humorral közelíti meg a mester világát, s nagy része van Haydn hazai népszerűségében. „A medve” elnevezésű szimfónia könnyed, elegáns előadása már megteremtette az est alaphangulatát, melyet tovább mélyített Inhoff Ede nagyszerű szólójátéka az Esz-dúr trombitaversenyben.

A meglehetősen ritkán hallható Harmónia-mise megszólaltatása adta aztán az igazi élményt. Az első meglepetést talán a tempó nyugodt, klasszikus kiegyensúlyozottsága jelentette: a közkézen forgó lemezfelvételeken ugyanis a karmesterek nagy része inkább gyorsasági világrekordokra törekszik. Ferencsik János érezetelni tudta, hogy a mű egy, az élete végére érkezett, már min-

dent a beteljesedés fényében látó művész alkotása, aki — meglehetősen, nem is teljesen tudatosan — összefoglalójává vált egy nagy korszaknak, és egyben kezdeményezője az újnak. A Harmónia-misében harmonikus, kiegyensúlyozott, bizalommal telt lélek fordul Istenhez, hogy leboruljon előtte, s még élete alkonyán is elvigye hozzá tehetségét, tudásának legszebb ajándékait. Ilyen felfogásban szólalt meg a mise, melyből az örökkévalóság biztos tudatának nyugalma, a tökéletesség ígérete áradt. A karmesteri értelmezést kitűnően segítették a szólisták, elsősorban Zempléni Mária és a beugró Takács Tamara.

(R. L.)

MOST IS, MINT MINDENKOR

Az egyház-zene problematikája mögött is valójában az ember belső problémája áll: a világgal és az Istennel való viszony, e viszony élmény-volta és a döntés, amelyre eljutott.

A belső küzdelem — mely ésszel legtöbbször nem is követhető nyomon —, legyen zeneszerző, teológus, muzsikuss, kántor, vagy éneklő hívő, nem kíméli senki emberfiát, mert ez az intim folyamat maga az élet, végső soron a totálissal és a teljességgel való találkozás, a tágasság és a szűkösség ellentét-élménye — mely mindig jelenidejű. Végigtekintve korunk művészetén azonban, éppen ez a jelenidejűség kérdőjeles, miként az újkor zenéje esetében is, mely már régóta (valószínűleg a romantika kezdetétől) a múlt idők mélyébe visszaaraszolván, képes volt újra és újra anteuszi életre kelteni, fogcsesen tartani egy máig keresztényi fogantatású európai zeneművészetet.

Az a lényegi és meghatározó változás azonban, ami az embernek lelki alakulásában és magatartásában bizonyos ideje fokozatosan végbemeleg, nevezetesen: hogy egy szemlélődő, elmélyült, belső életet élő, személyes tökéletességre törekvő, valójában individuális életfelfogást és gyakorlatot egy közösségi irányultságú, abból merítő és abban cselekvő-résztvevő, magát abban feloldó impulzív életmód lassan felvált és kiszorít — döntő és követelő hatással jelentkezik minden területen, ami ma emberi produktum: hitélet, munka,

művészet, játék, szórakozás, — így jelentkezik a zeneművészetben is. Csoportosabb és változékonyabb lett az élet. Napjaink zeneművei például mind gazdagabban épülnek improvizatív, rögtönzött elemekből, a muzsikussok alkotó részvételére, tehát lényegében egy kezdeményező, intuitív muzikus-közösségre számítva. A zenei kottakép a lelkesült pillanatot veszi célba, arra tart igényt: a hagyományos kotta-jeleket kiegészítve, néhol felváltva, már egy ősi, s talán még mára sem kiszikkadt képességgel — a bennünk szunnyadó áldozati hajlam új jeleket, új képleteket, új hangzatokat teremtő erejével lép fel. Újakat, saját élményeket — és új formákat kíván. Egy merőben más világban nem is lehet kizárni ezeket. Hiszen a legújabb idők külső nagy kényszerei parancsolták ezt a belső átalakulást. S mivel hétköznapi szokásainkban is — és minden másban, ami e „jelenidejű élet”-ből fakad — szűkségszerűen megkötődnek; nem maradhatnak el a művészetekből sem, sem pedig — konkrétan — e belső Isten-ember viszony rituális gyakorlatából.

A mai egyházi zenét, és az egyház-zenei gyakorlatot sem kímélik tehát ezek a változások. Magán viseli hatását a kultusz is, a szertartás, amelynek integráns része a szent zene. A X. Szent Pius által egyházzenei szabállyá lett, és a liturgia belső hármastörvényén alapuló követelmények — a szentség, a (művészi) formák kiváltsága és az egyetemesség — olyan eligazító alapot nyújtanak, ami vitán

és változásokon felül áll. Ám a szabályok valójában csak kulcsok, melyekkel nyitni és nem zárni célszerű a művészi lelkületet, különösen, ha az újabb és újabb generációkkal mind erősödő, a Föld benépesülésével mind időszerűbb ökumenikus szemléletre, a jelen áramlatára gondolunk — a többi (nem római) liturgiára, és a hatalmas vallásosságú harmadik világ, a „színes népek” kultúrájára, akiknek saját spirituális zenéjét megváltoztatni nem lehet, és nem is volna szabad. Hatásuk is mind nyilvánvalóbb, és várhatóan még növekedni fog. Zenei és kultikus formáik, expresszív stílusjegyeik, és a sajátos atitúd ugyanis beszűrődnek a világzenébe. A fiatalság zenei kifejezési eszközként szinte teljesen befogadta, sőt a legtöbb esetben már vallásos érzületének kifejezéseként is jóformán csak ezzel a világszerte elterjedt és voltaképpen ősi háttérű zenei gyakorlattal, vagy azok sajátos mai változataival él — épp az elragadtatásra való mind csillapíthatatlanabb éhsége miatt. Ez a jelenség már tipikus esete a közösségi indíttatásnak, mely itt a mindig is különösen nagy hatású zene nyelvén jelentkezik, s ami tagadhatatlanul nagy erejű, és nem pejoratív módon mai, de mert más kultúrákkal is kapcsolódik és kellően még nem kialakult — szokatlan, sőt sokaknak idegen.

Márpedig e hármas-szabály legfontosabbja végre is a szentség; és az egyetemesség igénye sem úgy értendő ma már, hogy mindenütt mindenki ugyanazt az egyfajta éneket fújja. A szentség és az egyetemesség az egyházi zenében e ponton ma élesen ütközik, amennyiben nem pluralisztikusan, hanem hegemonisztikusan fogjuk fel ezt az egyetemességet. Tájékozottságot az egyetemességben, tájékozottságot az egyház útját illetően, mentességet a manipulációtól ebben és a művészi formák iránt, de a szentséghez nem méltatlan művészi minőséget ugyanakkor — ez lenne ma az egyházi zene megoldóképlete, épp a szentség és az egyetemesség, az úgynevezett magas művészet és a közösségi szent zene megújulása érdekében, hogy a templomi közösség a zene jelenidejűsége révén is valódi közösséggé váljék.

Nem különbözik ez a *Motu proprio* előremutató szemléletétől, hiszen a szentség többlete tulajdonképpen és végső soron az emberi képességek többlete, amit a szentség igénye az alkotókban kivált. A *Motu proprio* szabályai valójában progresszív szabályok, ha merjük akként értelmezni őket. S ehhez, a kikerülhetetlenül változó, alakuló világ új stílusaihoz vezető kontinuitás-érzék a legbiztosabb alap.

A magyar egyházi zene öröksége ebben az értelemben nagy könnyebbséget kínált volna, ha nem lépett volna át rajta más lehetőségeivel a kor. Werner Alajos pontosan fogalmazott:

„A magyar népi zenekultúrába és vérkeringésbe bele van ojtva valami a gregorián előkelőségéből és finomságából. Ha tehát a magyar templomokban is az egyház szándékainak megfelelően mind buzgóbban művelik és ápolják a gregorián éneket a nagy elit-kórusoktól a falusi gyermekkarokig, akkor azt a kultúrát adjuk énekeseinknek, amelyik ezer éven át, de főleg az első századokban nevelte a nemzetet, amelyik kifejlesztette és kicsiszolta a népi zenei értékeket, s amelyik ma is termékenyen tudja befolyásolni egyházi komponistáinkat. Templomaink gregorián kultúrája egyúttal mindig magyar értékeket is fog jelenteni.”

A baj csak az, hogy nincsenek a gregorián éneket művelő nagy, elit-kórusok, végképp eltűntek a falusi gyermekkarok, összeszokott, minden jó újdonságra éhes egyházi zenekarokról pedig csak álmodozni lehet. Ez az egyházi zenei gyakorlat mai valósága.

A kontinuitást azonban — paradox módon — végül is maga a változás folyamata teremti meg. Az abszolútumhoz való saját viszonyt, az Istennel való kapcsolatot „a más világ gyermekeinek” is maguknak, és a maguk igényes módján kell megvallaniok — szavakban, művészetekben, cselekedetekben. Immáron úgy, ahogyan erre ők őszintén képesek, és ahogyan ezt ők szentnek érzik. E ponton egy egyházzenei, magyar zenei és közösségi-emberi megújulás lehetősége esik egybe most is, mint mindenkor, amikor remény öntötte el a szíveket.

SZABADOS GYÖRGY